

Ключові слова: кооперація, сільськогосподарський виробничий кооператив, праця, економічний механізм, власність.

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос экономического механизма функционирования сельскохозяйственного производственного кооператива. Выявлено, что средствами достижения целей кооператива является использование производственного потенциала, который определяют факторы производства "труд", "капитал", "земля", "предпринимательские способности", при этом труд наиболее активный экономический ресурс.

Ключевые слова: кооперация, сельскохозяйственный производственный кооператив, труд, экономический механизм, собственность.

Annotation

The question of economic mechanism of functioning of agricultural productive co-operative store is considered in the article. It is educed, that facilities of achievement of aims of co-operative store is the use of productive potential, which is determined by the factors of production "labour", "capital", "earth", "enterprise capabilities", here labour the most active economic resource.

Key words: co-operation, agricultural productive co-operative store, labour, economic mechanism, property.

Список використаних джерел:

1. Горбонос Ф.В. Про теоретичні засади розвитку кооперації / Горбонос В.Ф. // Економіка АПК. – 1997. – № 2. – С. 36-38.
2. Горбонос Ф.В. Принципи організації й діяльності кооперативу / Горбонос Ф.В., Павленчик Н.Ф. // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК. – 1998. – №4. – С.136–138.
3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч.посіб. / Задоя А.О. – 5-те вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2006. – 211 с.
4. Минаков И.А. Кооперация и агропромышленная интеграция в АПК / Минаков И.А. – М.: Колос С, 2007. – 264 с.
5. Ткач А.В. Сельскохозяйственная кооперация / Ткач А.А. – 3-е изд., исп. и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005. – 364 с.

УДК 332.135:338.43

Коваленко Г.В.

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Постановка проблеми. Планомірне нарощування інтеграційних процесів стає ключовим чинником для уникнення подальшого спаду сільськогосподарського виробництва. Але в умовах багатокладної економіки можна бачити, що ті форми господарювання, що склалися сьогодні в аграрному секторі, у більшості своїй суперечать змісту інтеграції і кооперації. Отже потрібен інший підхід при визначенні напрямів розвитку інтеграції. Сьогоднішній механізм функціонування аграрного сектора викликає необхідність розвитку таких інтегрованих формувань, які зможуть нарешті досягти не

лише підйому у виробництві продовольства, забезпечити рівність фінансових і матеріальних потоків, але і вирішати соціальні проблеми на селі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, зокрема В.І.Андрійчука, П.П. Борщевського, М.І. Долішнього, І.І.Лукінова, П.М.Макаренка, Л.Л.Мельника, О.М.Онищенка, Б.Й. Пасхавера, П.Т.Саблука, І.І.Червена, В.В. Юрчишина, В.М.Яценка та ін. Але при цьому їх розвиток на рівні конкретних регіонів вимагає деталізації як в теоретичному, так і в практичному плані.

Мета дослідження. Розглянути розвиток інтеграційних процесів, їх вплив на стан аграрного сектору, запропонувати напрями інтеграційного розвитку для більш ефективного функціонування цієї сфери регіону.

Виклад основного матеріалу. Найбільш активним періодом розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі можна вважати 70-80 роки, тобто за часи існування Радянського Союзу. У той період ЦК КПРС була прийнята Постанова щодо подальшого розвитку спеціалізації та концентрації сільськогосподарського виробництва на базі міжгосподарської кооперації і агропромислової інтеграції [1]. Свідченням її успішного виконання стала поява багатьох сільськогосподарських підприємств, які широко застосовували промислові технології, тобто відбулося інтегрування виробництва сільськогосподарської продукції з її зберіганням, переробкою та реалізацією. В країні на кінець 1990 р. налічувалося 252 агрофірми, 214 агрокомбінатів та 297 агропромислових об'єднань [2]. Але, вже починаючи з 90-х років, розпочався зворотній процес, так званої «дезінтеграції». Були зруйновані існуючі організаційно-правові форми господарювання, що викликало різкий спад у виробництві продукції і сільського господарства, і переробної промисловості.

З виникненням нових різноманітних форм господарювання поглибилися протиріччя між сільськогосподарськими, переробними підприємствами та обслуговуючою сферою, що, в свою чергу, викликало ряд труднощів, з якими зіткнулися сільгоспвиробники при реалізації своїх економічних інтересів. Як результат, повна розбалансованість в системі ведення сільського господарства. Крім того, відбувається так, що інтеграційні процеси, які сьогодні мають вже зовсім інші форми, явно випереджають формування системи адекватного управління в аграрному секторі і носять несподіваний, інстинктивний характер. Але при цьому саме вони є процесом адаптації аграрних формувань до ринкової економіки і найбільш дієвим засобом для них стабілізувати своє положення за рахунок переваг, що виникають при інтеграції не тільки у виробництві, переробці і реалізації продукції, а і у сфері фінансово-економічній.

Про розвиток агропромислової інтеграції та щодо налагодженості інтеграційних зв'язків можна судити, аналізуючи стан виробництва продовольчих товарів (табл. 1). За останні 15 років спостерігається спад у виробництві більшості основних видів продовольчих товарів як по Україні в цілому, так і в Миколаївській області. Виняток складають олія рослинна та жирні сири. Виробництво олії збільшилося в Україні більше, ніж у 4 рази, а по Миколаївській області - взагалі у 6 разів. Відомо, що основними виробниками олії є великі інтегровані компанії. Доцільно відмітити, що найбільші переваги у цій галузі мають вертикально інтегровані структури – холдинги, діючі на підставі спеціальних законодавчих актів [3,4] зі своїми сільськогосподарськими підприємствами, елеваторами та торговими домами (наприклад, агропромислова компанія холдінг «Kernel»). Можна сказати, що в цій галузі досягнута збалансованість інтересів сільськогосподарських виробників, переробних підприємств, внутрішнього ринку та експортерів, але не треба забувати, що мова йде про культуру, яка на протязі 10 років залишається найрентабельнішою. При цьому обсяг виробництва продукції зростає не за рахунок підвищення урожайності, а за рахунок постійного збільшення площ посівів, що характерно для компаній холдингового типу.

**Виробництво основних видів продовольчих товарів в Україні і
Миколаївській області**

Продовольчі товари		Роки				2010 р. у % до 1995 р.
		1995	2000	2005	2010	
Борошно, тис.т	Україна	5319	3068	2944	2632	49,5
	Миколаївська обл.	153,5	98,0	84,3	62,3	40,6
Хліб і хлібобулочні вироби, тис.т	Україна	4114	2464	2264	1807	43,9
	Миколаївська обл.	57,8	42,9	42,4	36,8	63,7
Ковбасні вироби, тис. т	Україна	277	275	309	281	101,4
	Миколаївська обл.	5,9	3,1	2,6	2,3	39,0
Продукція з незбираного молока, тис.т	Україна	1293	699	864	801	61,9
	Миколаївська обл.	5,2	1,1	1,3	0,8	15,4
Масло, тис.т	Україна	222	135	120	79,5	35,8
	Миколаївська обл.	2,3	4,1	3,5	3,1	134,8
Олія, тис.т	Україна	696	973	1382	3030	435,3
	Миколаївська обл.	13,5	7,1	30,5	84,9	628,9
Жирні сири, тис.т	Україна	73,5	67,5	274	207	281,6
	Миколаївська обл.	4,2	2,7	10,0	10,1	240,5
Макаронні вироби, тис.т.	Україна	233	155	104	116	49,8
	Миколаївська обл.	4,6	2,2	1,1	0,7	15,2

Що стосується жирних сирів, то їх виробництво збільшилося більше, ніж вдвічі. Провідними виробниками цієї продукції також є інтегровані компанії. Так, одним з найвідоміших виробників сиру є холдинг «Молочний альянс», який об'єднує 6 сирзаводів, серед яких один з найкращих виробників молочної продукції країни - Баштанський сирзавод Миколаївської області. Всі ці підприємства мають 30-40 річну історію і завдяки інвестиціям у виробництво продукції, у модернізацію виробничих потужностей, розвитку власних торговельних точок вони отримали можливість відродитися у складі вертикально інтегрованого утворення. Таким чином, очевидно, що діяльність інтегрованих формувань є ефективнішою за діяльність окремих підприємств, що спостерігається в більшості галузей аграрного сектору. В той же час, якщо у виробництві зерна та соняшнику важлива питома вага великих формувань, то при виробництві м'ясомолочних продуктів харчування, а також овочів, баштанних та плодоягідних - вони недоцільні. Основними виробниками цієї продукції сьогодні є дрібні і середні господарства як по області, так і по країні в цілому. Вони ж виробляють більшу частину кормів.

Інтеграційні процеси охоплюють різні формування на різних рівнях. Всі їх можна розподілити на ті, що мають пряме і непряме відношення до інтеграції. До тих, що мають пряме відношення, тобто безпосередньо беруть участь в інтеграційних процесах, відносяться: господарства населення; фермерські господарства; підприємства переробної та харчової промисловості; торгівлі сільськогосподарською продукцією; агрохімічного обслуговування; машинно-технологічні станції. Сюди ж слід віднести і підприємців –

індивідуалів, що приймають участь у будь-якому технологічному процесі виробництва. Непряме відношення мають підприємства, які виконують обслуговуючі функції і допоміжні, а також органи управління АПК - господарського і державного. До перших відносяться: заводи сільськогосподарського машинобудування; підприємства і організації по матеріально-технічному забезпеченню, по ремонту сільськогосподарського устаткування і машин; підприємства по доставці матеріально-технічних ресурсів та інших вантажів на сільськогосподарські і переробні підприємства, а також вивезенню їх продукції і інших вантажів; різного роду кредитно-фінансові, страхові організації, які здійснюють інвестування. Органи господарського управління включають ради директорів, збори пайовиків і акціонерів, тобто органи управління різних інтегрованих структур. До органів державного управління відносимо інспекції з державного технічного нагляду та якості і формування ресурсів сільськогосподарської продукції, управління (відділи) сільського господарства і продовольства при обласних (районних) держадміністраціях, відповідні державні департаменти та Міністерство аграрної політики України.

До речі, аграрна політика держави у розвитку інтеграційних процесів має дуже велике значення, і сьогодні в ній віддається перевага великим інтегрованим структурам. Так, у прийнятому від 4 червня 2009 р. законі №1447-VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції» у статті 17-2 щодо державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників йде мова про відшкодування 50 відсотків вартості реконструкції та будівництва ферм (комплексів) із поголів'ям: великої рогатої худоби – не менше 500, свиноматок – не менше 1200 та птиці – не менше 1 млн. голів. У 2010 р. чисельність малих та середніх формувань аграрного сектору в порівнянні з 2001 р. зменшилася на 60 %. Паралельно з цим, кількість об'єднань з площею землекористування понад 10 тис. га збільшилася в 1,8 рази, що відповідало 58 формуванням і продовжує зростати у поточному році (влітку 2011 р. їх налічувалося вже 74). Взагалі, частка великих корпоративних структур у реалізації продукції сільського господарства становила: у рослинництві – 31%, у тваринництві – 22% [5].

Сьогодні найбільшими компаніями контролюється понад 5 млн. га сільськогосподарських угідь. Одночасно з цим, урядом недостатньо уваги приділяється сільськогосподарській кооперації, яка після припинення у 2007 р. існування Національної спілки сільськогосподарських кооперативів, фактично залишилася без зацікавленої у її розвитку організації на державному рівні. На нашу думку, разом із великими агропромисловими об'єднаннями у формі концернів, консорціумів, корпорацій, асоціацій, холдингів в процесі інтеграції повинні залучатися і інші форми бізнесу, що істотним чином має підвищити їх конкурентні переваги.

Кооперування, як невід'ємна складова інтеграційних процесів в нинішній економіці, є доволі простою, але незатребуваною формою виробничих зв'язків. Сільськогосподарські кооперативи, на жаль, поки що не отримали належного визнання. Наприклад, виробничі кооперативи, які в 2002 р. складали біля 12 % від загальної кількості сільськогосподарських підприємств України, в 2007 р. зменшили свою кількість до 2,2 % (1262 одиниці), а в 2009 р. відсоток становив вже 1,7. По області також відбулося зменшення їхньої кількості і в 2010 р. функціонувало лише 38 % від кількості 2002 р. У період з 1999 р. по 2004 р. в Україні їх було створено більше 500 обслуговуючих кооперативів при підтримці різних міжнародних організацій. Наприклад, такий проект, як «Tasis» та програми «Трансформ» і «VOCA» допомогли заснувати ряд кооперативів у Запорізькій, Київській, Одеській, Полтавській та Хмельницькій областях [6, с.151]. В подальшому іноземне фінансування припинилось, а чисельність кооперативів, яка в 2006 р. налічувала 1200 одиниць, до 2009 р. мала стійку тенденцію до зниження і тільки у 2010 р. їх кількість почала потроху збільшуватися і становила 645 одиниць проти 496 у попередньому 2009 р. В Миколаївській області на 1.01.2010 р. їх кількість складала всього 8 (1,2 % від загальної кількості по країні).

Звичайно, причин для недостатнього розвинення сільськогосподарської кооперації чимало. Але найголовнішою, все ж – таки, можна вважати відсутність чіткої державної стратегії її розвитку. Відсутність реальної фінансової підтримки держави в умовах недосконалого законодавства зробили кооперацію чисто формальним явищем (11 лютого 2010 р. Верховною Радою України законопроект щодо державної підтримки кооперативів знову був відхилений).

На наш погляд, зараз потрібно приділити увагу найбільш численним категоріям сільгоспвиробників і саме через міжгосподарську кооперацію. Мова йде про фермерські господарства і господарства населення. Їх ефективний розвиток ми бачимо у формуванні кооперативів з реалізації продукції, по забезпеченню худоби кормами, виробничо - технічному обслуговуванню. Незамінними для сталого розвитку аграрного сектору області стануть утворення на кооперативних засадах з виробництва насіння овочів, зернових, кормових культур; по вирощуванню високопродуктивного племінного молодняка великої рогатої худоби і свиней; маркетинговому і агросервісному обслуговуванню сільгоспвиробників будь-якої форми власності і господарювання.

Висновки. Таким чином, подальший розвиток інтеграційних процесів в аграрному секторі повинен проявитися у вигляді різних об'єднувальних форм. Незалежно від організаційно - правової форми господарювання такі утворення зможуть організувати раціональне використання ресурсів, забезпечать виробництво екологічно чистих продуктів харчування, підвищать рівень продовольчої безпеки, і, що не менш важливо, поліпшать якість життя на селі.

Анотація

Розглянуто розвиток інтеграційних процесів, їх вплив на стан аграрного сектору, запропоновані напрями інтеграційного розвитку для більш ефективного функціонування цієї сфери регіону.

Ключові слова: інтеграційні процеси, агропромислова інтеграція, агропромислові об'єднання, міжгосподарська кооперація

Аннотация

Рассмотрено развитие интеграционных процессов, их влияние на состояние аграрного сектора, предложены направления интеграционного развития для более эффективного функционирования этой сферы региона.

Ключевые слова: интеграционные процессы, агропромышленная интеграция, агропромышленные объединения, межхозяйственная кооперация

Summary

The article deals with the integration processes development, their influence upon the state of agricultural sector. The directions of integration development for more effective functioning of this sphere in the region are suggested.

Key-words: integration processes, agro-industry integration, agro-industry associations, inter-economic cooperation.

Список використаних джерел :

1. Постановление ЦК КПСС от 28 мая 1976 г. «О дальнейшем развитии специализации и концентрации сельскохозяйственного производства на базе межхозяйственной кооперации и агропромышленной интеграции» // КПСС в резолюциях и решениях... Т. 13. С. 96—109.
2. Народное хозяйство СССР в 1990 г. Статистический ежегодник. — М.: Финансы и статистика, 1991.

3. Указ Президента України "Про холдингові компанії, що створилися в процесі корпоратизації та приватизації" від 11 травня 1994 року N 224/94 // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13.
4. Указ Президента України "Про холдингові компанії в Україні", березень 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 34.
5. Історичний огляд наукових підходів до вивчення проблем сталого просторового розвитку 2010, Inform.
6. Нечипоренко О.М. Формування кооперативних підприємств в аграрному секторі економіки / О. М. Нечипоренко // . — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 172 с.

УДК 349.422.2.009.12

Петлюченко В.В.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

Постановка проблеми. У процесі переходу України до ринкових відносин виникло багато дрібних і середніх сільськогосподарських підприємств. Для їх об'єднання використовується кооперація як унікальне соціально-економічне явище. Кооперація для дрібних товаровиробників виявляється одним із факторів виживання в умовах жорсткої ринкової сучасності, а також є важливим чинником у вирішенні багатьох проблем аграрного сектору економіки. Одним із першочергових завдань сільськогосподарських кооперативів, особливо в період фінансово-економічної нестабільності, є підвищення рівня їх конкурентоспроможності, що гарантує зміцнення власних позицій серед конкурентів. Від рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської кооперації залежить конкурентоспроможність галузі та національної економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Кооперація має свою історію і теорію розвинуту працями вчених-класиків: Р. Оуена, Ш. Фур'є, М. Туган-Барановського, О. Чаянова. Значний вклад у теорію кооперації та її розвиток в нашій країні внесли багато вчених, серед яких: В. Гончаренко, Ф. Горбонос., В. Зіновчук, О. Кристальний, М. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О. Могильний, Л. Молдован, П. Саблук, Ю. Ушкаренко, Г. Черевко та інші. Проте, залишаються недостатньо висвітленими і потребують поглибленого опрацювання теоретичні і методологічні аспекти проблеми підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської кооперації в умовах глобалізації економічних відносин і трансформаційних перетворень в агропромисловому комплексі.

Завдання дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні економічної сутності конкурентоспроможності сільськогосподарської кооперації. В процесі дослідження було використано поглиблений аналіз для розглядання теоретико-методологічних основ конкурентоспроможності сільськогосподарських кооперативів.

Виклад основного матеріалу. У процесі аграрної реформи в Україні відбулися глибокі соціально-економічні перетворення, сформувалися нові організаційно-правові структури ринкового типу, створилися умови для розвитку кооперативних форм господарювання у системі інфраструктури аграрного ринку. Кооперація, як особлива форма соціально-економічної діяльності, є важливою складовою економічних перетворень на селі й визначає не лише форму господарювання, а і спосіб виживання сільськогосподарських товаровиробників [1].